

Historia duszpasterstwa akademickiego w Bydgoszczy w dokumentach SB, lata 1964–1989, zarys problematyki¹

An Outline History of the Student Pastoral Care Community
in Bydgoszcz in Security Service records from 1964–1989

Jakie jest imię bydgoskiego DA? Patrząc na 50-letnią historię DA w Bydgoszczy, warto zastanowić się, co o DA mówią już same nazwy ośrodków duszpasterstwa akademickiego? Niektóre z nich, jak np. fa-raDA, przyjęły swą nazwę od miejsca spotkań, bydgoskiej fary – katedry. Inne sięgnęły po nazwy biblijne, jak choćby DA „Emaus” (parafia św. Mikołaj Fordon), „Logos” (parafia Chrystusa Króla), „Arka” (oo. jezuici), Paraklet (duchacze) czy też „Kana” (parafia MB z Góry Karmel). Są też i takie jak „Martyria”, która nazwę zaczerpnęła, z jednej strony, sięgając do tradycji Kościoła, z drugiej – do dramatycznej historii Bydgoszczy w czasie II wojny światowej, kiedy to fordońskie górki stały się miejscem kaźni Polaków. Również do tradycji nawiązuje nazwa pierwszego DA w Bydgoszczy „Viator”, bo czyż życie studenta, wykładowcy, ale również duszpasterza akademickiego nie jest drogą ustawicznego rozwoju?

Trzeba zauważyć, że Kościół w odpowiednim momencie odpowiedział na wyzwanie rzucone przez historię. Tak było zarówno w 1964 r., kiedy to odpowiedzią na rozwój akademickiej Bydgoszczy było powołanie do życia pierwszego DA przy bydgoskiej farze, jak i w 1977 r., kiedy to powstanie DA „Emaus” było reakcją na nowy kompleks gmachów ATR w Fordonie. Podobnie było w 1980 r., gdy 17 stycznia bp Jan Czerniak spotkał się z bydgoskimi duszpasterzami akademickimi: ks. F. Welcem, ks. A. Strycharzem, ks. B. Jaskólskim, ks. R. Kiełczewskim oraz z ks. F. Kameckim oraz zaproszonymi księżmi proboszczami: Henrykiem Berką, Romualdem Biniakiem

¹ Tekst *Historia duszpasterstwa akademickiego w Bydgoszczy w dokumentach SB* ukazał się pierwotnie w publikacji z okazji jubileuszu 50-lecia powstania duszpasterstwa: *Bydgoskie Duszpasterstwo Akademickie 1964–2014*, Bydgoszcz 2014, s. 29–49.

oraz Bogusławem Jerzyckim². Spotkanie to zaowocował powstaniem kolejnych DA na Kapuściskach i na Błoniu. Za ich powołaniem przemawiał fakt, że na terenie parafii Chrystusa Króla na Błoniu³ i Świętych Polskich Braci Męczenników⁴ znajdowały się akademiki.

Specyfika historii DA w Bydgoszczy to dzieje dwóch diecezji: archidiecezji gnieźnieńskiej i diecezji chełmińskiej, a dziś pisana na bieżąco historia diecezji bydgoskiej. To historia wysiłku zarówno księży diecezjalnych, jak i zakonnych: jezuitów, misjonarzy św. Wincentego à Paulo i duchaczy, historia nade wszystko młodych ludzi uczących się brać sprawę w swoje ręce, podejmujących odpowiedzialność za siebie, wspólnotę, Ojczyznę i Kościół. Dzieje DA w Bydgoszczy można również podzielić się na okres przed 1989 r., kiedy to trzeba było walczyć o wolność, często pośród dotkliwych prześladowań, jak i na to, co nastąpiło po dacie przełomu, kiedy to sytuacja kraju i Kościoła po 1989 r. wymagała wypracowania zupełnie nowego modelu działania, kiedy DA przestało być jednym z nielicznych miejsc swobody myślenia, wyrażania opinii i możliwości spotkania ludzi, dla których nie było miejsca w oficjalnym obiegu.

Historia początków bydgoskiego DA pisana jest, z jednej strony, sprawozdaniami duszpasterskimi, kronikami poszczególnych duszpasterstw, wspomnieniami, opracowaniami jubileuszowymi, a z drugiej – dokumentami PZPR i SB za lata 1962–1989. W czasach, gdy nie wszystko można było zapisać i udokumentować, historia pisana przez funkcjonariuszy SB jest zapisem obecności Kościoła w bydgoskim świecie akademickim. Pisana rękami prześladowców. Dokumenty te dziś można odnaleźć w zasobach archiwalnych IPN w Warszawie i Bydgoszczy, w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy oraz w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Dokumenty, choć wybrakowane i przetrzebione, stanowią wymowne świadectwo czasów, w których modlitwne spotkanie grupy studentów uznawane było za akt godzący w porządek polityczny PRL. Bez tych dokumentów nie da się napisać pełnej historii bydgoskiego DA. Niewątpliwie w celu pełnego poznania trzeba sięgać po relacje żyjących świadków jak również po dokumenty zgromadzone w archiwach diecezjalnych Gniezna i Pelplina,

² Akta Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie, Teczka Duszpasterstwo Akademickie 1971–1999, Ks. Bogdan Wojtuś, Protokół ze spotkania bp. J. Czerniaka z duszpasterzami akademickimi Bydgoszczy z dn. 17.01.1980 r.

³ Powstało w październiku 1982 r. Pierwszym duszpasterzem DA „Logos” został ks. Maciej Gutmajer.

⁴ Powstało już w lutym 1980 r., a jego duszpasterzem został ks. Leon Ulatowski.

zasobach parafialnych, a także w artykułach prasowych. Należy również pamiętać, że stopień penetracji środowiska naukowego w PRL był – jak zauważył Janusz Kurtyka, wyższy niż w przypadku duchowieństwa, gdzie liczbę tajnych współpracowników szacuje się na ok. 10 proc. Służba Bezpieczeństwa koncentrowała się na tych środowiskach, ponieważ uważała je za przywódcze⁵. By móc dobrze przedstawić tę historię, należy uwzględnić specyfikę powstania bydgoskich uczelni oraz trudności zakorzenienia się DA w grodzie na Brdą.

W sprawozdaniu pięcioletnim archidiecezji gnieźnieńskiej, pisanym w 1977 r. do Watykanu, kard. Stefan Wyszyński zauważył, że szkolnictwo wyższe podległe władzom państwowym w Bydgoszczy reprezentowane jest przez kilka wyższych uczelni o charakterze specjalistycznym: Akademię Techniczno-Rolniczą, Wyższą Szkołę Pedagogiczną, filię Akademii Medycznej w Gdańsku oraz filię Wyższej Szkoły Muzycznej w Łodzi. Uczelnie te aktywnie zaangażowały się w program laicyzacji i ateizacji społeczeństwa. Oficjalnie mówiło się o ich areligijnym nastawieniu, w praktyce jednak prowadziło się w nich działalność antyreligijną i antykościelną. Przejawiało się to m.in. w preferowaniu wykładowców i studentów deklarujących się jako niewierzący oraz w dyskryminowaniu osób, które spełniają praktyki religijne, zwłaszcza tych, które czynnie zaangażowały się w życie Kościoła⁶. Jak silna było to indoktrynacja, świadczy fakt, że w okresie istnienia Studium Nauczycielskiego (lata 1957–1969), kuźni „nowych nauczycieli na nowe socjalistyczne czasy”, bardzo aktywnie działało Koło Towarzystwa Szkoły Świeckiej. Było ono jednym z najaktywniejszych Kół Towarzystwa Szkoły Świeckiej w Bydgoszczy. Należeli do niego prawie wszyscy pracownicy dydaktyczni Studium oraz około 50 proc. ogółu studentów (w 1964 r. na 415 studentów do koła należało 205 osób). W październiku 1969 r. w powołanej w miejsce Studium Nauczycielskiego Wyższej Szkole Nauczycielskiej powstało Koło Uczelniane Towarzystwa Krzewienia Kultury Świeckiej, obejmujące studentów i nauczycieli akademickich oraz pracowników administracji i obsługi. Kiedy w 1974 r. powstała Wyższa Szkoła Pedagogiczna, utworzono na uczelni aż dwa koła TTKS: studenckie i pracownicze⁷. Jak silna była presja ateizacyjna, świadczy również

⁵ A. Sopińska, *Historyk o ostrym spojrzeniu. Janusz Kurtyka*, [online], [dostęp: 12 maja 2007]. Dostępny: http://www.rzeczpospolita.pl/dodatki/plus_minus_070512/plus_minus_a_6.html

⁶ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie, Quinquinalia, Sprawozdanie pięcioletnie Archidiecezji Gnieźnieńskiej za okres 1973–1977 z dn. 16.08.1977 r.

⁷ E. Trempała, *X lat Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy*, Bydgoszcz 1979, s. 157–158.

fakt, że to w Bydgoszczy w latach 1958–1990 wydawano „Fakty i Myśli” – ogólnopolskie pismo poświęcone propagowaniu filozofii materialistycznej i kultury laickiej. Pierwszy zapis co do Duszpasterstwa Akademickiego w Bydgoszczy dotyczy konferencji dla duchowieństwa z udziałem bp. Jana Czerniaka, która miała miejsce 25 sierpnia 1964 r. Wtedy bp J. Czerniak poinformował zebranych, że prymas kard. Stefan Wyszyński mianował 5 czerwca ks. mgr. Franciszka Welca⁸ duszpasterzem środowisk akademickich i inteligentkich w Bydgoszczy. Duszpasterstwo objęło przede wszystkim studentów Wyższej Szkoły Inżynierskiej, słuchaczy Studium Nauczycielskiego oraz studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika zamieszkałych w Bydgoszczy. Siedziba duszpasterstwa mieściła się w Domu Katolickim przy ul. Grodzkiej 1. Kronika parafii farnej św. Marcina i św. Mikołaja posiada zapis, że inauguracja duszpasterstwa nastąpiła 4 października 1964 r. O godzinie 9.00 w kaplicy św. Wojciecha ks. F. Welc odprawił pierwszą mszę akademicką. Można jednak spotkać źródła, które wskazują, że inauguracyjne nabożeństwo odbyło się 27 września i zostało oficjalnie ogłoszone z ambon kościołów bydgoskich⁹. W tym czasie akademicka Bydgoszcz to Wyższa Szkoła Inżynierska – w której pierwszy raz pojawili się studenci studiów dziennych, oraz Studium Nauczycielskie. Liczba studentów dziennych obu tych uczelni wynosiła ok. 360 osób. SB w swych meldunkach zauważyła, że w nabożeństwach odprawianych w każdą niedzielę w Domu Katolickim uczestniczyło 40–80 studentów WSI, jak też innych ośrodków akademickich, głównie studiujących w Toruniu, a przyjeżdżających na niedzielę do domów rodzinnych¹⁰.

W duszpasterstwie akademickim, jak celnie zauważył Bohdan Cywiński, odnajdywała się mniejszość studentów, choć o jego istnieniu wiedziało się powszechnie. Działalność DA w wielkim stopniu zmieniała „średnią intelektualną” polskiego katolika. Duszpasterstwo uczyło, czasem nieporadnie i nieumiejętnie, ale z pewnym

⁸ Dokumenty dotyczące DA w Bydgoszcz za lata 1964–1970 zachowane są w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie w Aktach Parafii Farnej w Bydgoszczy – AAG AKM 14/263, Dekret Prymasa mianujący ks. Franciszka Welca duszpasterzem akademickim, k. 238. Ks. F. Welc był duszpasterzem inteligencji i młodzieży akademickiej w Bydgoszczy w latach 1964–1981.

⁹ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, 1966, Informacja dot. kleru, sygn. 51/XV/6t.9, Bydgoszcz, dnia 18.02.1966 r. Informacja dot. Duszpasterstwa Akademickiego w Bydgoszczy, k. 1.

¹⁰ AIPN BU 1532/1 KWMO Wyzd. IV SB, Kościół rzymskokatolicki, Charakterystyczne zjawiska wśród kleru oraz dane statystyczno-ewidencyjne w woj. bydgoskim 1964, k. 35.

wysiłkiem – myślenia o wierze. Uczyło wyboru drogi, a tym samym – samodzielności¹¹.

Pierwsze cztery lata bydgoskiego DA to samotna praca ks. F. Welca. Wraz z rozwojem bydgoskich uczelni pojawiają się kolejne ośrodki duszpasterstwa akademickiego. W 1968 r. powstają dwa następne. Rozpoczynają działalność Ośrodki Duszpasterstwa Akademickiego przy parafii Świętej Trójcy oraz św. Wincentego à Paulo. Duszpasterzem pierwszego został ks. dr Kazimierz Głów, drugiego – ks. Antoni Strycharz CM¹². Przy parafii Świętej Trójcy gromadzą się studenci Wyższej Szkoły Inżynierskiej, przy bazylice św. Wincentego à Paulo słuchacze Studium Nauczycielskiego, przemianowanego wkrótce na WSN. Praca ks. K. Głowa przy parafii Świętej Trójcy wiąże się z powstaniem w Bydgoszczy Katolickiego Poradnictwa Rodzinnego. W ODA przy Świętej Trójcy organizowano katechezę przedmażeńską powiązaną z nauką naturalnych metod planowania rodziny. Od sierpnia 1971 r. ks. K. Głów objął stanowisko diecezjalnego duszpasterza poradnictwa rodzinnego. Jego następcą został ks. Mariusz Jankowski, a od jesieni 1972 r. ks. Bogdan Jaskólski.

Nierozpoznanym do końca tematem jest próba stworzenia w tym czasie ODA przy parafii św. Andrzeja Boboli. W 1969 r. utworzono bydgoską Filię Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu z Zamiejscowym Oddziałem Wydziału Rolniczego. W Bydgoszczy ruszyły dzienne studia na kolejnej uczelni. We wspólnocie ojców jezuitów pojawili się duszpasterze akademicy: o. dr Władysław Siwek¹³, później o. Hubert Czuma¹⁴, który przyjechał do Bydgoszczy po odbyciu

¹¹ B. Cywiński, *Kościół nad Wisłą – stereotypy do przewietrzenia*, [online], [dostęp: 15 listopada 2005]. Dostępny: <http://info.wiara.pl/index.php?grupa=6&art=1129563313&dzi=1113237520>

¹² AIPN BU 01041/15 Departament V Sprawozdania, dokumenty i informacje wydz. IV KWMO Bydgoszcz 1968, Informacja z 18.10.1968, nr 52/68 ppłk. H. Dojerskiego skierowana do Naczelnika Wydziału IV Departamentu IV MSW w Warszawie: *Z uwagi na rozwój w Bydgoszczy wyższych uczelni, kuria gnieźnieńska powołała filialny ODA w kaplicy przy parafii p.w. św. Trójcy, gdzie duszpasterzem jest ks. Głów. Zadaniem tego ODA jest praca duszpasterska wśród studentów WSI, która to uczelnia znajduje się w obrębie tej parafii. Drugi filialny ODA powstał przy parafii św. Wincentego a Paulo, gdzie duszpasterzem ma być ks. Stefaniak. ODA do tej pory aktywnej działalności nie przejawiał. Według założeń kurii rozpocznie swą działalność z chwilą przekształcenia SN w WSN, która to uczelnia znajduje się w obrębie parafii. (...) zdaniem kurii ODA zorganizowane przy parafii, w obrębie której znajduje się uczelnia ma lepsze możliwości działania.*

¹³ Władysław Siwek SJ (12 XI 1905 – 16 VII 1973). W latach 1950–1969 był diecezjalnym duszpasterzem akademickim w Szczecinie. W 1969 r., pod presją władz komunistycznych, został przeniesiony do Bydgoszczy, gdzie w latach 1969–1971 był duszpasterzem młodzieży, a od 1971 r. do śmierci 16 lipca 1973 r. był przełożonym domu ojców jezuitów przy ul. Świętojańskiej w Warszawie. Zob.: K. Kowalczyk, W. Siwek, J. Myszor, *Leksykon Duchowieństwa Represjonowanego*, Warszawa 2003, t. II, s. 261–262.

¹⁴ Hubert Czuma SJ (ur. 2 XI 1930) był duszpasterzem akademickim w Łodzi, Lublinie, Gdańsku, Bydgoszczy i Szczecinie. W czerwcu 1970 r. uwięziony pod zarzutem przynależności do

kary więzienia w związku z dekonspiracją organizacji Ruch, w którą zaangażowana była rodzina Czumów. Na przełomie 1972/1973, jak podaje *Encyklopedia Solidarności*, miał być duszpasterzem akademickim w parafii św. Andrzeja Boboli w Bydgoszczy¹⁵. Pośród sprawozdań z bydgoskich ośrodków duszpasterstw akademickich, które w listopadzie 1971 r. spłynęły do Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie wraz z ramowym programem pracy duszpasterskiej na rok akademicki 1971–1972, nie ma nic na temat DA u jezuitów. Wydaje się, że czas jego powstania należy przesunąć na lata 80. XX w.

Inwigilację działającego w Bydgoszczy duszpasterstwa akademickiego rozpoczęto już w 1964 r., *w celu skutecznego przeciwdziałania i aktywnego paraliżowania wrogiej działalności duszpasterzy akademickich wśród młodzieży*. W bydgoskiej delegaturze IPN zachowały się dokumenty inwigilacji duszpasterzy akademickich: ks. F. Welca, ks. A. Strycharza oraz ks. K. Głowa.

2 czerwca 1967 r. przed Miejskim Kolegium Administracyjno-Karnym toczyła się rozprawa przeciwko ks. F. Welcowi¹⁶. Jego przestępstwem było zorganizowanie wieczorków tanecznych w pomieszczeniach DA z darmowym poczęstunkiem. W wieczorkach andrzejkowych i karnawałowych brało udział od 50 do 100 osób. W związku z tym, że były one organizowane – jak twierdziła SB – bez zezwolenia władz administracyjnych, w lutym 1967 r. dokonano przecięcia tej formy działalności, i sprawę skierowano do kolegium karno-administracyjnego, które wymierzyło karę grzywny 2500 zł. Fakt ukarania księdza jak również przeprowadzone czynności operacyjne miały na celu zmniejszenie udziału młodzieży studenckiej w imprezach organizowanych przez DA¹⁷.

W teczce personalnej ks. F. Welca zachowanej w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie¹⁸ znajdują się dokumenty świadczące o trudach bycia duszpasterzem studentów. W pismach z lat 1968 i 1972,

Ruchu. Aresztowany, przetrzymywany w AŚ przy ul. Rakowieckiej w Warszawie, zwolniony w styczniu 1971 r. na skutek zabiegów prymasa S. Wyszyńskiego. W latach 1972–1973 duszpasterz akademicki w parafii św. Andrzeja Boboli. Por.: [online], [dostęp: 17 września 2014]. Dostępny: http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=Hubert_Czuma

¹⁵ Por. również: H. Czuma, *Wspomnienia z PRL*, Lublin 2001, s. 76.

¹⁶ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, AKM III, sygn. 763, Teczka osobowa ks. Franciszka Welca, k. 262.

¹⁷ IPN BU 01283/330/CD lata 1962–1970, Departament IV Katechizacja-Duszpasterstwo. Materiały dot. DA za lata 1962–1970, Bydgoszcz 21.12.1967, Informacja dot. DA na terenie woj. bydgoskiego do Naczelnika Wydziału II Departamentu IV MSW w Warszawie, k. 348.

¹⁸ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, AKM III, sygn. 763, Teczka osobowa ks. Franciszka Welca, Pisma do Prymasa z 2.02.1968 r. oraz 1.06.1972 r.

kierowanych do Kurii w Gnieźnie, prosił o skierowanie do pracy duszpasterskiej na placówce parafialnej. Pisząc prośbę w 1972 r., podkreślał, że ma już 47 lat i 19. rok kapłaństwa. Dekretem z 25 czerwca 1971 r. ks. kard. S. Wyszyńskiego ks. F. Welc został mianowany Archidiecezjalnym Duszpasterzem Akademickim z zadaniem przekraczającym jego możliwości, by opieką duszpasterską objąć studentów nie tylko Bydgoszczy, lecz również Torunia, Inowrocławia, Gniezna i Wrześni. 14 grudnia 1971 r., na mocy dekretu Prymasa, kościół Klarysek stał się kościołem akademickim, a ks. F. Welc jego rektorem¹⁹.

Sprawy obiektowe „Akcja”²⁰ i „Nawa”²¹, prowadzone przeciwko bydgoskiemu DA, są wymownym świadectwem czasów, w których modlitewne spotkanie grupy studentów uznawane było za akt godzący w narzucony Polsce porządek polityczny. W dokumentacji sprawy „Nawa” znajdują się obszernie omówienia form pracy ze studentami. Podkreślono ich wielorakość: konferencje, rekolekcje, pielgrzymki, obozy letnie. Zauważono również pomoc materialną, jakiej udzielali studentom duszpasterze akademicy. Zachowaneteczki zawierają także wiele ciekawych informacji o utrudnianiu i rozbijaniu przez SB pracy ośrodków akademickich. Niewątpliwie podkreślają prawdę, że bycie w duszpasterstwie oznaczało zgodę na to, że się będzie obywatelem drugiej kategorii.

I tak w roku akademickim 1976/1977 SB wykorzystywała fakt, że duszpasterze dużą wagę przywiązywali do głębszego rozpoznania osób uczestniczących w pracach ośrodków. Jak zapisano w informacji KW MO do I sekretarza KW PZPR w Bydgoszczy J. Majchrzaka z dnia 17 września 1977 r.: *mieli oni przyglądać się obecności studentów w organizowanych spotkaniach i na tej podstawie usiłowali wyeliminować osoby uważane przez siebie za „wtyczki UB”*. Szczególne podejrzenie budziło niesystematyczne lub zbyt częste uczęszczanie do ośrodków określonych studentów w czasie, kiedy – zdaniem duszpasterzy, „coś się tam działo”. Ks. F. Welc i ks. A. Strycharz w ten sposób mieli odsunąć z inspiracji SB od działania w DA pięć osób, które – jak stwierdza zastępca Komendanta Wojewódzkiego MO ds.

¹⁹ Tamże, k. 283.

²⁰ AIPN By 069/1289 t. 1, Teczka zagadnieniowa kryptonim „Akcja” nr 4645/66 dotycząca DA w Bydgoszczy, duszpasterstwo stanowo-zawodowe w Bydgoszczy 1962–1968.

²¹ AIPN By 069/1289 t. 4, Teczka zagadnieniowa kryptonim „Akcja” nr 4645/66 dotycząca DA w Bydgoszczy 1968–1970 (1975), Wzmianka o sprawie obiektowej „Nawa” nr 7730/70.

Służby Bezpieczeństwa płk mgr Zenon Drynda, *nie były związane z naszym aparatem*²².

*SB czyniła starania, by osłabić jedność działania duszpasterzy akademickich. Duszpasterze akademicy stanowili na skutek podejmowanych przez nas przedsięwzięć zdeintegrowaną grupę, niechętną do podejmowania wzajemnej współpracy. Podejrzliwie traktowali siebie jak i osoby udzielające się w DA. Miał o tym świadczyć: brak koordynacji we wspólnych działaniach, oddzielne prowadzenie letniej akcji obozowej, wykluczanie osób „podejrzanych” z szeregów DA, wzajemne podrywanie autorytetu wobec studentów oraz rywalizacja przy organizacji grup pielgrzymkowych*²³.

Dramatem osób inwigilowanych przez SB był zarówno sam fakt obserwacji przez funkcjonariuszy SB, jak i konsekwencje zeń płynące. W tym względzie „szczególną opieką” otaczano osoby lansujące postawy i wzorce życiowe zgodne z nauką Kościoła, a poprzez tę działalność mające wpływ na młodzież. Byli to zarówno duszpasterze akademicy, jak i osoby zaangażowane w poradnictwo rodzinne oraz chrześcijańskie normy i wartości, uznawane przez komunistyczne władze za objawy ciemnoty i zacofania. Przeciwno tym ostatnim skierowano sprawę obiektową o kryptonimie „Apostolstwo”, założoną w listopadzie 1970 r., m.in. przeciw osobom zaangażowanym w działalność katolickiego poradnictwa rodzinnego²⁴.

W archiwum bydgoskiej delegatury IPN zachowało się kilka spraw operacyjnego sprawdzenia z drugiej połowy lat 70., które ukazują skalę inwigilacji. Członkowie DA byli przedmiotem prac operacyjnych SB zarówno w czasie studiów, jak również po ich zakończeniu. Wystarczyło po prostu być w DA, by zasłużyć sobie na zainteresowanie SB. Rozpracowywanie dotyczyło zarówno studentów, jak i ich rodzin. W tym celu sięgano rutynowo po cenzurę korespondencji. Taki m.in. los spotkał Piotra Kocikowskiego²⁵.

Czy dochodziło do błędów i pomyłek? Ciekawa jest sprawa operacyjnego sprawdzenia „Karnet”, skierowana początkowo przeciwko

²² Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, sygn. 51/11, Komitet Wojewódzki PZPR w Bydgoszczy, Informacje z Komendy KW MO 1977 do I Sekretarza KW PZPR w Bydgoszczy Tow. J. Majchrzaka, Informacja dot. działalności Duszpasterstwa Akademickiego w środowisku młodzieży bydgoskiej w roku akademickim 1976/1977, k. 60.

²³ Tamże, k. 61.

²⁴ AIPN By 069/1288 t. 2 APOSTOLSTWO, na instytuty świeckie oraz aktyw klerykalny, 1958–1972.

²⁵ AIPN By 0044/803, „Pielgrzym” – sprawa operacyjnego sprawdzania, figurant Piotr Kocikowski, student WSP, działacz duszpasterstwa akademickiego w Bydgoszczy przy kościele Klarysek, 1977/1978.

Piotrowi Muzyczukowi²⁶. Jako student ATR został fałszywie oskarżony o rozsyłanie studentom i absolwentom zaproszeń na wielkopostne rekolekcje akademickie. W celu znalezienia winnego sięgnięto po środki, które po śmierci Stanisława Pyjasa wykorzystyła SB w Krakowie, organizując pokazowe badania podpisów wszystkich studentów UJ, by „poszukać” winnego jego śmierci. W Bydgoszczy, inwigilując P. Muzyczuka, przebadano próbki grafologiczne studentów ATR-u. Po blisko rocznym śledztwie okazało się, że winnym rozesłania zaproszenia na rekolekcje wielkopostne w 1975 r. ks. W. Sedlaka był nie kto inny jak duszpasterz akademicki ks. B. Jaskólski. Ulotki informacyjne robione na papierze fotograficznym, wysyłane za pomocą Poczty Polskiej, okazały się rewolucyjną próbą dotarcia do studentów ATR w akademikach na Błoniu. Nie uszło to uwagi cenzury. Dyrektor Delegatury Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Bydgoszczy, mgr Bolesław Favré, już 13 marca 1975 r. poinformował Główny Urząd Kontroli Prasy w Warszawie o masowym rozprowadzaniu zaproszeń na rekolekcje akademickie²⁷. W czasach PRL, gdy maszyna do pisania była towarem ścisłego zarachowania, a powielacz nieosiągalny, ulotki o duszpasterstwie i o rekolekcjach robione na papierze fotograficznym były traktowane jak tajna bibuła.

Rozpracowaniu podlegali zarówno studenci, jak i absolwenci DA, o czym świadczą sprawy skierowane przeciwko Elżbiecie Burandt²⁸, Janowi Pufale²⁹, Ewie Józwiak³⁰, Bogdanowi i Barbarze Skowronom, Grzegorzowi Hetzigowi, Teresie Światłowskiej oraz Jolancie Gigoło³¹.

Kiedy w lipcu 1972 r. KW MO ustaliła, że absolwentka Wydziału Budownictwa WSI – członkini DA „Viator”, podjęła starania o zatrudnienie na uczelni, natychmiast podjęto działania celem zapobieżenia tym planom. Podobnie postąpiono w 1975 r. wobec Elżbiety

²⁶ AIPN By 0044/785, „Karnet” – sprawa operacyjnego sprawdzania, figurant Piotr Muzyczuk, student ATR w Bydgoszczy, podejrzany o rozsyłanie studentom i absolwentom zaproszeń na rekolekcje wielkopostne duszpasterstwa akademickiego w Bydgoszczy, 1977/78.

²⁷ AAN 125-344 Duszpasterstwa Akademickie, Informacje Wojewódzkich Wydziałów d/s Wyznań 1971, k. 258.

²⁸ AIPN By 0044/709, „Witraż” – sprawa operacyjnego sprawdzania, figurant Elżbieta Burandt, aktywistka duszpasterstwa akademickiego w Bydgoszczy, 1976/1977, Komenda Wojewódzka MO w Bydgoszczy.

²⁹ AIPN By 0044/781, „Opozycja” – Jan Pufal – wroga propaganda w Zakładach Energetycznych Okręg Północ Bydgoszcz.

³⁰ AIPN By 0044/828, „Lichtarz” – sprawa operacyjnego sprawdzania, figurant Ewa Józwiak, zamieszkała w Brodnicy, absolwentka WSP w Bydgoszczy, aktywna działaczka duszpasterstwa akademickiego w Bydgoszczy, 1978.

³¹ AIPN By 0044/797, „Turyści” – sprawa dotycząca powstania na terenie Bydgoskich Zakładów Fotochemicznych nieformalnej grupy byłych działaczy duszpasterstwa akademickiego skupionych przy Towarzystwie Krzewienia Kultury Fizycznej, 1977–1978.

Burandt, studentki wychowania muzycznego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy, również z „Viatora”. Jej winą było to, że wzięła udział w obozie duszpasterstwa w Dębках i pomagała w założeniu zespołu muzycznego w kościele akademickim. W związku z tym, że po studiach zamierzała podjąć pracę w placówce kulturalno-oświatowej, reakcją SB był wniosek do Kuratora Okręgu Szkolnego o niedopuszczenie do jej zatrudnienia, z uzasadnieniem, że *oddziałuje na otoczenie w duchu klerykalnym, a to jest sprzeczne z pogodzeniem takiej postawy z celami szkolnictwa*. Pod wpływem SB kurator podjął decyzję, że nie znajdzie zatrudnienia na terenie województwa bydgoskiego³².

Zdarzało się, że władze uczelni posuwały się do skreślenia z listy studentów osób zaangażowanych w DA pod wpływem nacisków ze strony SB. Tego typu karę zastosowano wobec Wojciecha Kotowskiego³³, Jerzego Gica, Teresy Świątłowskiej oraz Jolanty Gigolo. W sprawie dwóch ostatnich ppor. W. Kierski wraz z ppor. J. Mrówczyńskim przeprowadzili rozmowę z rektorem ATR, prof. J. Roszakiem i I sekretarzem Komitetu Zakładowego PZPR doc. G. Czajkowskim. W jej wyniku zostały skreślone z listy studentów. Pierwsza z powodu *niezaliczenia semestru oraz uniemożliwienia jej ponownego podjęcia studiów*. Druga zaś z powodu *zawyżonych w stosunku do jej osoby wymagań podczas zaliczeń i egzaminów – zrezygnowała z kontynuowania nauki*. O studiach i zaliczeniach decydowali: oficer SB, I sekretarz uczelniany PZPR oraz rektor³⁴.

Nie ma co ukrywać, że w realizacji takich działań SB wspierała ulokowana i pozyskana spośród samych uczestników DA agentura. Poszczególne TW, co było żelazną zasadą, nie wiedzieli nawzajem o sobie, że pracują dla bezpieczeństwa³⁵. Regułą było, że jeden weryfikował drugiego.

Spśród odnalezionych pseudonimów tajnych współpracowników i informatorów SB działających w latach 60., 70. i 80. w bydgoskim

³² AIPN By 077/516 t. 10, Sformalizowane meldunki operacyjne za rok 1977, SOS „Witraz” – Elżbieta Burandt, k. 151, 156–157.

³³ AIPN By 069/1289 t. 4, Wykaz uczestników wyjazdu do Częstochowy organizowanego przez DA w dn. 10–11.05.1969 r., k. 9. Przy nazwisku W. Kotowski jest adnotacja o uniemożliwieniu studiów w SN oraz dostania się do WSN. Dziś Albert [Wojciech] Stefan Kotowski (ur. 1949 w Bydgoszczy) – profesor zwyczajny Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, gdzie prowadzi Zakład Historii Stosunków Międzynarodowych XIX i XX wieku.

³⁴ AIPN By 0044/797, „Turyści”, notatka służbowa ppor. W. Kierskiego z dn. 27.02.1978 r.

³⁵ T. Isakowicz-Zaleski, *Księga wobec bezpieczeństwa*, Kraków 2007, s. 124.

DA występują m.in.: Basia³⁶, Bogdan, Elektryk, Józek, Korab, Konrad³⁷, Krzysztof Zagórski³⁸, Konrad³⁹, Marek, Niemczyk, Pewny, Malinowska⁴⁰, Omega⁴¹, Przedszkolanka⁴², Nowy⁴³, Kierownik⁴⁴, Tronik⁴⁵, Waldek, Waran... Nie są to wszyscy. W 1989 r. akademicką pielgrzymkę na Jasną Górę zabezpieczało pięciu tajnych współpracowników, w tym cztery osobowe źródła informacji, obsługiwane przez dwóch funkcjonariuszy. W pielgrzymce wzięło wtedy udział 550 osób z diecezji bydgoskich ośrodków akademickich⁴⁶.

Jaki był styl ich działania? Skąd się brali? Jedni byli wysyłani do DA, inni pozyskiwani. Czy można się było przeciwstawić? Przypadek Tomasza Kuleszy mówi, że było to możliwe. Po zaśpiewaniu na rajdzie turystycznym piosenki o Leninie, przesłuchiwany podpisał współpracę, otrzymał pseudonim „Kabel”, a jednak współpracy nie podjął. Nie pojawiał się na spotkaniach, o swym uwikłaniu powiadomił duszpasterza ks. B. Jaskólskiego. Po pewnym czasie SB zrezygnowała z niego⁴⁷.

W sprawozdaniu z kontroli stanu operacyjnego rozpoznania duszpasterstwa akademickiego i powiązanych z nim grup opozycyjnych (za okres XI 1977 – I 1978) stwierdza się, że tajnych współpracowników pozyskiwano spośród: studentów, absolwentów oraz duszpasterzy

³⁶ AIPN By 00105/347, Teczka pracy TW ps. „Basia”, pozyskany do współpracy w 1970 r.

³⁷ TW „Konrad” studiował w WSI, ODA ks. F. Welca i św. Trójca, pozyskany do współpracy na przełomie lat 69/70. Nie zachowała się jegoteczka pracy.

³⁸ AIPN By 00105/345, Teczka pracy tw. ps. „Krzysztof Zagórski”, rozpracowywał środowisko DA „Viator” (Klaryski) w latach 1972–1974. Meldunki tw. zachowały się w następujących dokumentach: AIPN By 044/781 „Opozycja” Jan Pufal, AIPN By 044/709 Elżbieta Burandt, AIPN By 069/1289 t. 3.

³⁹ AIPN By 0085/985, Teczka pracy tw. ps. „Konrad”, pozyskany 18.05.1982 r., ochrona środowiska akademickiego przed negatywnymi politycznie wpływami grup antysocjalistycznych oraz DA.

⁴⁰ AIPN By 00105/312, Teczka pracy tw. ps. „Malinowska”, osoba świecka, absolwent WSI, mająca dostęp do „aktywistów” DA ks. F. Welca i ks. Głowa. Okresowo uczestnicząca w działalności ośrodka. Kontakt IV KW MO Bydgoszcz (1970).

⁴¹ AIPN By 00105/374, Teczka pracy tw. ps. „Omega”, pozyskany do współpracy w 1973 r.

⁴² AIPN By 00105/548, Teczka pracy tw. ps. „Przedszkolanka”, pozyskana do współpracy przez SB w Siedlecach, na kontakcie SB w Bydgoszczy od października 1977 r.

⁴³ AIPN By 00105/559, Teczka pracy tw. ps. „Nowy”, pozyskany do współpracy 20.05.1976 r., rozpracowywał środowisko DA „Viator” (Klaryski) w latach 1976–1978.

⁴⁴ AIPN By 00105/584, Teczka pracy tw. ps. „Kierownik”, ur. 1950, student WSI, pozyskany do współpracy w 1971 r.

⁴⁵ AIPN By 00105/591, Teczka pracy tw. ps. „Tronik”, pozyskany do współpracy w lutym 1977 r., rozpracowywał środowisko DA „Viator” (Klaryski) w latach 1977–1978.

⁴⁶ AAIPN BU 0236/390, SO „Student” dot. zabezpieczenia operacyjnego przebiegu Akademickich Dni Społecznych i 53. Pielgrzymki Akademickiej na Jasną Górę 15.06.1989 r.

⁴⁷ AAIPN By 0044/800, „Tryptyk” – sprawa operacyjnego sprawdzania, figurant Tomasz Kulesza, aktywny działacz duszpasterstwa akademickiego w Bydgoszczy przy kościele Świętej Trójcy, 1976–1978.

akademickich, którzy mieli *niechętnie dawać informację o własnych parafiach*. Jako powód zaś niewykorzystania TW podano: krótki okres współpracy, ukończenie studiów i oderwanie się od działalności DA, wyjazd za granicę, wstąpienie do PZPR oraz zmianę kierunku wykorzystania TW⁴⁸. Niewątpliwie działania TW przysporzyły wielu kłopotów środowisku bydgoskiego duszpasterstwa akademickiego. Nie było informacji, które nie interesowałyby Służby Bezpieczeństwa. Jak różne były to uwikłania, niech zobrazują następujące przykłady.

TW „Kierownik”: pozyskany 30 marca 1971 r. na zasadach korzyści materialnej oraz współodpowiedzialności za ład i porządek. W trakcie współpracy przekwalifikowany z tajnego współpracownika na kontakt operacyjny. Rozpracowywał DA „Viator”. Z obowiązków wywiązywał się dobrze. Był jednostką sprawdzoną i związaną z organami SB. Jako student WSI na drugim roku studiów, w maju 1972 r., otrzymał do swej dyspozycji minifon w celu nagrywania wystąpień duszpasterzy akademickich, księży: Strycharza, Welca i Jaskólskiego oraz ważniejszych uroczystości kościelnych z udziałem Prymasa i biskupów gnieźnieńskich. Przez okres trzech lat wywiązywał się prawidłowo z nałożonych obowiązków, zadania przyjmował chętnie. Jako wynagrodzenie za współpracę otrzymał 7 razy po 500 zł, 3 razy po 300 zł oraz 1 raz 700 zł⁴⁹.

TW „Nowy: pozyskany do współpracy 18 maja 1976 r. przez st. insp. ppor. Stanisława Gąbińskiego. W ramach obywatelskiej współodpowiedzialności za bezpieczeństwo i porządek w PRL, w celu operacyjnego rozpracowywania DA prowadzonego w ramach sprawy obiektowej „Nawa”. Za okres współpracy od 18 maja 1976 do 19 czerwca 1979 r. przekazał 29 informacji, w tym 10 ustnych i 19 pisemnych. Przekazywał informacje w sposób obiektywny i wiarygodny, nieprzedstawiający jednak większej wartości dla SB. Raz wynagrodzony na kwotę 400 zł. Pod koniec współpracy bardzo często nie wywiązywał się z zadań – powód zawarcie związku małżeńskiego, narodziny dziecka⁵⁰.

TW „Tronik” pisał o sobie, że jest wierzącym katolikiem z tradycji, lecz nie fanatykiem. Sam sobie wybrał pseudonimem TRONIK.

⁴⁸ AIPN BU 1585/10775 (MSW II 10775), Główny Inspektorat Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Warszawa 28.04.1978 r., Sprawozdanie z kontroli stanu operacyjnego rozpoznania DA i powiązanych z nim grup opozycyjnych (za okres XI 1977 – I 1978), k. 8, 9.

⁴⁹ AIPN By 00105/584, Teczka pracy tw. ps. „Kierownik”, k. 2, 28, 33.

⁵⁰ AIPN By 00105/559, Teczka pracy tw. ps. „Nowy”, Charakterystyka TW „Nowy” z dn. 15.06.1981, k. 26.

W uzasadnieniu pozyskania do współpracy zapisano: Wydział III sekcji III KW MO rozpracuje DA w ramach sprawy obiektowej krypt. „Nawa” nr rej. 7730/70. W ośrodku ks. Welca nie dysponujemy dostateczną ilością tajnych źródeł informacji niezbędnych do organizowania pracy operacyjnej. Tronik do kwietnia 1980 r. systematycznie uczęszczał do ośrodka „Viator”, a następnie w spotkaniach organizowanych przez ośrodek św. Krzyża (ODA przy parafii Świętej Trójcy). Przejście do drugiego ośrodka uwarunkowane było występującym u niego obciążeniem psychicznym w obcowaniu z ludźmi, o których przez kilka lat informował SB. Na tym tle na przełomie 1980/81 TW podejmował rozmowę na temat zakończenia współpracy, lecz dał się nakłonić do kontynuowania współpracy do czasu ukończenia studiów. Materiały zebrane w trakcie opracowania przez „Tronika” miały pozostać w archiwum Wydziału C KW MO w Bydgoszczy na okres 30 lat, a teczka pracy na okres 15 lat, z prawem udostępniania innym jednostkom SB. Z „Tronikiem” odbyto 80 spotkań, na których przekazał 78 informacji pisemnych i 2 ustne. Na podstawie dostarczonych informacji założono 15 spraw operacyjnego sprawdzenia: „Pielgrzym” [Piotr Kocikowski – IPN By 0044/803], „Lichtarz” [Ewa Józwiak – IPN By 0044/828], „Mnich” [Maciej Jaszewski]⁵¹, „Omega” [Jacek Judek]⁵², „Dusza” [Wioletta Góra]⁵³, „Altówka” [Marek Gilka]⁵⁴, „Bigotka”, „Bywalec” [Grzegorz Smoczyński]⁵⁵, „Uczestnik”, „Zausznica”, „Sztubak”, „Harfa”, „Cyprys”, „Sensor”, „Szarfa”. Ponadto informacje były wykorzystywane w przeprowadzeniu SOS „Witraż” [Elżbieta Burandt – IPN By 0044/709]. Za przekazywanie informacji oraz koszty ponoszone podczas pielgrzymek i obozów DA „Tronik” do października 1980 r. był czternastokrotnie wynagradzany na kwotę 8 tys. zł. Dnia 17 października 1980 r. TW odmówił przyjmowania pieniędzy od SB, motywując to pojawieniem się oporów psychicznych w przekazywaniu informacji za pieniądze. Rozmowy o zakończeniu współpracy z SB podejmował już na przełomie 1980/81 r. W dniu 27 maja 1981 r. ponowił prośbę o zakończeniu współpracy. Jej zakończenie nastąpiło 15 czerwca 1981 r. „Tronik”, według SB wchodził w skład ścisłego aktywu ODA „Viator” i utrzymywał osobiste kontakty z duszpasterzami F. Welcem i R. Kielczewskim. Posiadał dobre

⁵¹ Zapis na karcie E-16, nr arch. 5851/II. Materiały zniszczono 26.01.1990 r.

⁵² Zapis na karcie E-16, nr arch. 5860/II. Materiały zniszczono 27.01.1990 r.

⁵³ Zapis na karcie E-16, nr arch. 8864/II. Materiały zniszczono 26.01.1990 r.

⁵⁴ Zapis na karcie E-16, nr arch. 5675/II. Materiały zniszczono 26.01.1990 r.

⁵⁵ Zapis na karcie E-16, nr arch. 5709/II. Materiały zniszczono 26.01.1990 r.

rozpoznanie rozpracowywanego środowiska. Poza momentem kryzysowym na przełomie 1980/81 praca z TW układała się pozytywnie. Wymieniony był źródłem bardzo dobrym, zdyscyplinowanym, sumiennym i dokładnym w wykonywaniu zleconych zadań. W czasie czteroletniej współpracy nie został zdekonspirowany⁵⁶.

Zachowane na mikrofilmach, przekazane tym samym do archiwizacji, teczki pracy TW pozwalają natknąć się na niezachowane dokumenty, po których pozostały jedynie kryptonimy spraw. Wiele takich nierozpoznanych kryptonimów znajduje się w papierach „Tronika”. W zachowanych dokumentach TW „Konrad”, który w latach 80. rozpracowywał ODA „Logos” na Błoniu, można znaleźć zapis, że z części informacji o przebiegu spotkania DA sporządzono wyciąg do sprawy obiektowej krypt. „Redyk”. Jak się okazuje, w latach 80. Wydział IV SB, zajmujący się Kościołem bydgoskim, prowadził sprawy obiektowe o kryptonimach, pośród których znajdował się wspomniany „Redyk”: „Wędrowcy” (nr rejestracyjny 16973, zarejestrowano 25 marca 1978 r., zdjęto z ewidencji 17 listopada 1989 r. i zniszczono), „Karawana” (nr rejestracyjny 18645, zarejestrowano 23 maja 1980 r., zdjęto z ewidencji 17 listopada i zniszczono), „Intelektualiści” (nr rejestracyjny 19362), „Ozon” (nr rejestracyjny 7596), „Sorbona” (nr rejestracyjny 19271), „Babilon” (nr rejestracyjny 7687), „Bractwo” (nr rejestracyjny 15450), „Redyk” (nr rejestracyjny 16472), „Naukowcy” (nr rejestracyjny 25773) oraz sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Gryzoń” (nr rejestracyjny 27142). Dokumentacja tych spraw została zniszczona⁵⁷.

Dla problemu inwigilacji należy również dokładniej rozeznaczyć kwestię funkcjonariuszy SB, którzy rozpracowywali bydgoskie środowisko akademickie. Pośród nich znajdują się i tacy, którzy po ukończeniu studiów wstępowali do SB. Sprawą SOS „Turyści” zajmował się „kolega” z ławy studenckiej Zbigniew Zemke⁵⁸, a zabezpieczeniem pielgrzymki akademickiej na Jasną Górę z 1989 r. por. Krzysztof Szymański i ppor. Stanisław Leśniewski z Wydziału IV z Bydgoszczy. Krzysztof Szymański był mgr inż. telekomunikacji, absolwentem ATR z początku lat 80.⁵⁹

⁵⁶ AIPN By 00105/591, Teczka pracy tw. ps. „Tronik”, Charakterystyka z dn. 15.06.1981 r., k. 26.

⁵⁷ AIPN By, 077/922, Protokół przejęcia Wydziału IV SB przez Wydział Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa SB WUSW w Bydgoszczy, 27 XI 1989 r.

⁵⁸ Zbigniew Zemke – brat znanego polityka z SLD, inspektor operacyjny, oficer prowadzący SOS „Turyści”, studiował chemię razem z Grzegorzem Hetzigiem. Rozmowa z Grzegorzem Hetzigiem i Teresą Hetzig-Światłowską, 12.02.2006 r.

⁵⁹ AIPN By 348/79, Akta osobowe Szymański Krzysztof, s. Henryka, ur. 25.07.1956

Dla bydgoskiego DA wiosna „Solidarności” owocowała pokoleńniową zmianą duszpasterzy. Pojawiały się nowe inicjatywy duszpasterskie, jak np. organizowany przez DA I Tydzień Kultury Chrześcijańskiej⁶⁰, kolęda w akademikach, pielgrzymki piesze z Bydgoszczy i Torunia na Jasną Górę, akademicka droga krzyżowa w Dolinie Śmierci⁶¹. Na uczelniach kipiało od różnorodnych pomysłów i idei. Powstało Niezależne Zrzeszenie Studentów. Po 12 listopada 1981 r. przez uczelnie bydgoskie przetoczyła się fala protestów związanych z sytuacją w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Radomiu, gdzie władze komunistyczne, wbrew zawartym porozumieniom, mianowały bez wymaganych procedur rektora Mieczysława Hebdę. Na wieść o wydarzeniach na WSI w Radomiu studenci ATR, WSP i Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej przystąpili do strajku. W kaplicy akademickiej kościoła św. Mikołaja 3 grudnia otwarto wystawę fotograficzną autorstwa studenta Andrzeja Dziedziny, który zatrzymał w kadrze tamte wydarzenia. DA „Emaus” w budynkach ATR uruchomiło Wolną Wszechnicę, a w auli uczelni w Fordonie odprawiono mszę św. dla strajkujących. Odbywały się również wykłady ks. F. Kameckiego, traktujące o etyce solidarności w ujęciu kard. Karola Wojtyły i ks. Józefa Tischnera.

W zachowanych meldunkach o sytuacji polityczno-operacyjnej w województwie bydgoskim znaleźć można informację, że *24 listopada duszpasterz akademicki odprawił dla strajkujących studentów msze św. w budynkach wydziału budownictwa przy ul. Grodzkiej*⁶². *Jak donosili życzliwi: 26 listopada ks. Czesław Chabielski w godzinach popołudniowych przeprowadził dla uczestników strajku spowiedź indywidualną, która odbywała się w gabinecie dziekana instytutu, a ok. g. 22.30 odprawił mszę. Dzień później o. Cz. Chabielski znów był pośród ze mszą św. Na listach strajkowych zapisanych było 800 osób, na stałe na strajku – według relacji SB przebywało 600 osób, w tym czasie na ATR studiowało ok. 4100 studentów*⁶³. *W niedzielę 6 grud-*

w Wąbrzeźnie, absolwent ATR, mgr inż. telekomunikacji, w 1990 r. negatywnie zweryfikowany.

⁶⁰ I Tydzień odbył się od 17 do 24.05.1981 r. Centralny Ośrodek Duszpasterstwa Akademickiego w Bydgoszczy przy kościele akademickim (Klaryski) z ks. F. Welcem i Duszpasterstwem Akademickim przy kościele św. Wincentego à Paulo (bazylika) z ks. A. Strycharzem. Swoją wieczór autorski miał również ks. F. Kamecki poeta i duszpasterz akademicki.

⁶¹ W. Zmuda, *Akademickie pielgrzymki do Doliny Śmierci (1977–1982)*, „Studia Bydgoskie” 3 (2009), s. 317–327.

⁶² AIPN By 077/337 t. 9, Meldunkach o sytuacji polityczno-operacyjnej w województwie bydgoskim 16.11. – 31.12.1981, k. 55.

⁶³ Tamże, k. 67.

nia 1981 r. podczas mszy w kościele oo. Jezuitów pw. Andrzeja Boboli, który znajdował się najbliżej studentów strajkujących na Grodzkiej, o. Cz. Chabielski odczytał komunikaty Zakładowych Komisji NSZZ „Solidarność”, które popierały studencki protest. Komentując strajk, o. Cz. Chabielski negatywnie ocenił i skrytykował postawy bydgoszczan, którzy z niezadowoleniem przyjęli akcję strajkową studentów. Zarówno przed rozpoczęciem mszy, jak i po jej zakończeniu przed kościołem kolportowano ulotki *Dlaczego strajkujemy*, wyjaśniające strajk solidarnościowy ze studentami WSI w Radomiu⁶⁴.

Zainteresowanie SB bydgoskim DA trwało do końca PRL. Ważnym doświadczeniem wiary był stan wojenny i papieskie pielgrzymki do Ojczyzny. Niestety, ani przed, ani po 1989 r. w realiach bydgoskich duszpasterstwa nie stały się personalnymi „parafiami” studentów⁶⁵. W 1989 r., kiedy świętowano 25 lat istnienia DA⁶⁶, w Bydgoszczy istniały cztery uczelnie wyższe i dziewięć ośrodków DA. Dwa na terenie diecezji chełmińskiej w Fordonie: „Emaus” i „Martyria” i siedem w archidiecezji gnieźnieńskiej: „Arka”, „Logos”, „Paraklet”, „Stryzek”, „Święta Trójca”, „Viator” oraz na Wyżynach w parafii Świętych Polskich Braci Męczenników. Zaangażowanych w nich było blisko 560 studentów⁶⁷. Przemiany 1989 r. spowodowały kolejny raz zmiany duszpasterzy: ks. Przemysław Książek rozpoczął pracę w reaktywowanym Caritas Archidiecezji Gnieźnieńskiej, a ks. Tomasz Peta⁶⁸ wyjechał na misje do Kazachstanu. W ciągu sześciu miesięcy w archidiecezji gnieźnieńskiej nastąpiła czterokrotna zmiana diecezjalnego duszpasterza akademickiego. Wielką szkodą jest, że w latach 80. nie zrodziło się w ramach bydgoskiego DA duszpasterstwo nauczycieli akademickich. Pojawiła się z to ciekawa propozycja zaistnienia na uczelniach Stowarzyszeń Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Pokolenie”.

Artykuł nie wyczerpuje podjętej tematyki. Zgromadzony materiał domaga się pogłębionej analizy i opracowania. Mam nadzieję, że przyczyni się do kolejnych studiów i poszukiwań. Bo przecież, jak

⁶⁴ IPN BU 0713/299, t. 2, Meldunki operacyjne z Wydziału IV KWMO, Bydgoszcz 5.08.1981 – 30.12.1981, meldunek z 11.12.1981 r., k. 423.

⁶⁵ J. Krzysztofowicz, *Przeżywanie wiary, Krakowska „Beczka” – model dominikańskiego duszpasterstwa akademickiego*, [online], [dostęp: 7 czerwca 2003]. Dostępny: www.rp.pl

⁶⁶ Uroczystości 25-lecia odbyły się 11–12 marca 1989 r. w Fordonie w parafii Matki Boskiej Królowej Męczenników. Uroczystościom przewodniczył Prymas Polski, ks. kard. Józef Glemp.

⁶⁷ Dane z roku akademickiego 1986/1989, na podstawie: *Duszpasterstwo Akademickie w Polsce*, Warszawa 1987, Sekretariat Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Akademickiego.

⁶⁸ Dziś arcybiskup archidiecezji w Astanie w Kazachstanie.

zauważył św. Jan Paweł II, święty duszpasterz akademicki, w przemówieniu do polskich biskupów, którzy w 1998 r. przybyli z wizytą *ad limina* do Rzymu: *Nie można pominąć doniosłej roli, jaką ma do spełnienia duszpasterstwo akademickie ze swoimi strukturami i metodami pracy wśród młodzieży studiującej, dzięki której studenci i pracownicy naukowcy mogą otrzymać odpowiednią pomoc w rozwoju wiary i kształtowaniu światopoglądu chrześcijańskiego*⁶⁹.

DA było i, miejmy nadzieję, że pozostanie, szkołą formacji katolickiej inteligencji w realiach diecezji bydgoskiej, która będzie na tyle silna, by podjąć ważne zadania w życiu lokalnego Kościoła jak i całego narodu. Nie można jednak tego uczynić bez pogłębionych studiów nad historią fenomenu, którym jest duszpasterstwo akademickie.

Summary

The article offers an outline history of pastoral ministry addressed to Bydgoszcz students in view of surviving documents from communist Poland's ruling party and secret police. A result of the author's inquiry in the archival resources of the Institute of National Remembrance, the State Archives in Bydgoszcz and the Central Archives of Modern Records in Warsaw is his outline of the history of local pastoral care in 1964–1989 drafted by the hands of persecutors.

The history of the student pastoral care community (SPCC) in Bydgoszcz is depicted as the Church's response to the establishment of the city's academic circle. The history encompasses the operation of two dioceses: the Archdiocese of Gniezno and the Diocese of Chełmno; the collective efforts of local diocesan and monastic clergy; and first and foremost the activities of Catholic students learning to take responsibility for themselves, their community, their homeland and the Church. It also covers the encounter between the SPCC and the local college environment, which in the communist period was actively involved in supporting social secularization and atheism promotion. Finally, the history records the surveillance of the city's SPCC by the local Security Service, which employed secret agents in its persecution of pastoral care, thus condemning the community members to the status of second category citizens.

⁶⁹ Przemówienie Jana Pawła II do II grupy biskupów, *W trosce o wielki i ofiarny czyn nowej ewangelizacji*, 2.02.1998 r., [online], [dostęp: 18 września 2014]. Dostępny: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/bpi_pl2_1998.html